

Näkökulmia luvun 11 tehtäviin ja kuviin

1. Vertaa isän Kustaa II Aadolfin ja tyttären Kristiinan tapaa hallita valtakuntaa.

- Kustaa II Aadolf hallitsi valtaneuvoston ja valtiopäivien myötävaikutuksella.
- Hänen ja aatelin välille kehittyi varsin tasapainoinen valtasuhde. Sen avulla kuningas pystyi rakentamaan vahvan valtion, jossa aateli sai merkittävän aseman.
- Kuningas osasi motivoida aateliset palvelemaan kuningasta eli itseään. Kustaa oli taitava luomaan myönteisen ilmapiirin.
- Kustaa ei suosinut ketään valtakunnan mahtavista virkamiehistä liikaa, mutta ei myöskään jättänyt ketään kokonaan varjoon.
- Kristiina menetteli kuningattarena toisin kuin isänsä ja nosti lähipiiriinsä nuoria aatelisia ja jopa aatelittomia suosikkejaan. Hänen alaikäisyytensä aikana hallinnut ylhäisaateli ei saanut jatkaa valta-asemansa pönkittämistä.
- Kristiina oli isäänsä verrattuna avokätinen (jopa löysäkätinen) jakaessaan aatelisarvoja ja laajoja läänityksiä.
- Kristiina riiteli usein aatelismiesten kanssa, koska hän oli epäsovinnainen ja omapäinen. Samanlaista myönteistä ilmapiiriä kuin isänsä hän ei siis onnistunut luomaan.
- Lopulta hän koki epäonnistuneensa valtakunnan johtamisessa ja luopui kruunusta. Kustaa ei ollut kokenut epäonnistuneensa, mutta hänenkin kuninkuutensa katkesi kesken, tosin kuolemaan taistelukentällä.

2. Miksi aateli sai lisää valtaa 1600-luvun kuluessa?

- Yhteistyö Kustaa II Aadolfin kanssa nosti aatelin merkittävyyttä.
- Kristiinan alaikäisyyden aikana aatelin miehittämä holhoojahallitus sai vallan käsiinsä.
- Kristiinan kuningataraikana aatelisia palkittiin monin tavoin, koska sekä sodan että hallinnon palvelukseen tarvittiin aatelisia.
- Kaarle X Kustaan kuoltua varhain tarvittiin taas holhoojahallitusta Kaarle XI:n alaikäisyyden ajan.
- Yleisesti ottaen suurvaltakaudella aatelisten palveluksia tarvittiin koko ajan enemmän, joten heidän valtansa valtakunnan asioissa lisääntyi.
- Suurvallan rakentamisessa aatelin merkitys upseereina ja virkamiehinä oli merkittävä.

3. Miten valtiopäivien asema muuttui suurvalta-aikana?

- Ennen suurvalta-aikaa valtiopäivien merkitys oli vähäinen.
- Suurvallan aikana Tukholman valtiopäivistä tuli tärkeämmät kuin maakuntien kokouksista.
- Koska kuningas ei ollut itsevaltiainen, hän ei voinut yksin tehdä kaikkia valtakuntaa koskevia päätöksiä.
- Kuningas tarvitsi valtiopäivien suostumusta varsinkin, kun piti kerätä lisää veroja tai värvätä lisää miehiä armeijaan.

- Vuodesta 1660 lähtien valtiopäivät kokoontuivat säännöllisesti, joten ne eivät enää olleet riippuvaisia kuninkaan kutsusta.
- Vaikka valtiopäivien valta oli rajallinen verrattuna kuninkaaseen ja valtaneuvostoon, valtiopäivät pystyi vaikuttamaan kuninkaan päätöksiin ja kuningas joutui usein neuvottelemaan säätyjen kanssa.
- Kaarle XI onnistui taitavalla politiikallaan ajamaan itselleen itsevaltaiset oikeudet ja sai lopulta säädyt myöntymään siihen, että hänelle tuli oikeus säätää lakeja ja määrätä uusia veroja ilman, että hän kuulisi valtiopäiviä. Valtiopäivät tekivät itsensä tarpeettomaksi 1720-luvun vaihteeseen asti.

4. Arvioi, miten Ruotsissa päädyttiin itsevaltiuteen 1600-luvun lopulla.

- Aatelin verovapaat alueet vähensivät kruunun verotuloja.
- Talonpoikien verotaakka kasvoi.
- Alempi aateli, jolla ei ollut verovapaita suuri läänityksiä, pelkäsi menettävänsä verovapauden omilta maaomistuksiltaan.
- Aatelittomat säädyt ja alempi aateli vaativat kauan läänitysten peruuttamista, mikä lopulta toteutui Kaarle XI:n hallituskaudella vuonna 1680.
- Kaarle XI liittoutui näiden ryhmien kanssa ja sai ajettua läpi päätöksen, että kuninkaan ei tarvitse kuunnella valtaneuvostoa, ellei itse koe sitä tarpeelliseksi.
- Seuraavaksi hän sai valtiopäivät luovuttamaan hänelle lisää oikeuksia (lakien säätäminen ja uusien verojen määrääminen).
- Lopulta Kaarle taivutti säädyt julistamaan hänet itsevaltaiseksi kuninkaaksi vuonna 1693.

5. Pohdi, kenellä oli eniten valtaa 1600-luvun Ruotsissa.

- Opiskelijan oma vastaus.
- Näkökulmana voi olla esimerkiksi kuningas tai aateli. Molemmilla oli valtaa, ja valtasapaino vaihteli heidän välillään.

6. Tarkastele ruotsalaisen taiteilijan David Klöcker Ehrenstrahlin 1600-luvun puolivälissä maalaamaa muotokuvaa kuningas Kaarle X Kustaasta.

a) Millaisena taiteilija on kuvannut kuninkaan?

- Kuningas on kuvattu arvokkaana ja vauraana.
- Kuvassa oleva leijona symboloi kuninkaan voimaa.
- Kuningas on enkelin tai jumalan suojeluksessa, ja hänen päänsä yllä on seppele.

b) Miten maalauksessa tulee esiin barokin tyylipiirteet?

- Hallitsijan muotokuva on tyypillinen aihe barokin aikana.
- Kuningas on kuvattu siten, että vallan symbolit ovat esillä.
- Hän on kuvassa yksin, kuten yksinvaltiaan kuuluukin.
- Kuvassa on jännitteitä ja draamaa: voimakkaan värinen taivas ja taivaalla enkeli valmiina puhaltamaan pasuunaan.

c) Millaisia vallan symboleita maalauksessa on?

FORUM

- Kuningas nojaa palloon, joka vertautuu maapalloksi.
- Hänellä on valtikka ja pään yläpuolella on sepele.
- Enkeli viittaa siihen, että valta tulee jumalalta.
- Leijonaa pidetään eläinkunnan kuninkaana, ja se on kuvattu nöyränä olemaan kuninkaan jaloissa.